

Ok-Yay Medeniyet Teorisi ile Türkistanlılığı Düşünmek

Prof. Dr. Altan ÇETİN

Türkistanlılık bir birleştirici çatı kavram olarak, stratejik bir bütünlük tasavvurudur. Bunun gerçekleşmesi için gerekli olan hareket fikriyatı içinde medeniyetçi milliyetçi düşünce ile fert, toplum, devlet çapında umumi bir oryantasyon öngörülmektedir. Milliyetçiliğin medeniyetçi bir etki ile tarihi harekete geçirmesi modern zamanda dağılan parçaları toplayabilecektir. Lakin bu tek başına yeterli değildir. Kendi amacını bilmeyen bir hareket boşa akan bir su gibidir. İşte burada Ok-Yay Medeniyet Teorisi olarak adlandırdığımız çerçeve devreye girmektedir. Medeniyetçilerin medeniyet tasavvuru ne olacaktır?

Medeniyet, tarihi süreçte türkülerini söyleyen bir milliyetin, insanlığın büyük birikiminin esasıyla kültür zeminini türkülerindeki kendiliği ile mecz ederek insanlığın tarih boyu söylediği bir büyük besteye yeni bir sayfa katmaktır. Bu öneme binaen milliyetçiliğimizin medeniyet gayesi, türkümüzün izinde kendimizi insanlığın fikriyatına ve idrakine takdim etmek olacaktır. Türk milliyetinin devlet ve medeniyet olarak insanlığa sunacağı tarihi tecrübesinden süzülen pratikle gaye ve gayretin coşkusu medeniyetçiliğine esas teşkil edecektir. Peki, bu nasıl olacak?

Umumi çerçeve: Medeniyet, bir özne/fail olarak milliyetin, maddi imkânlarının muayyen bir gaye ile gayrete geçen coşkusunun/romantizminin müteaddit liyakatlerle bezenerek insanlığın hayatında kendi üslubunca devlet ve şehir çerçevesinde formunu bularak insanlığa müşterek değer sunma hareketidir. Milliyetçiliğimizin vatan kurma, kurtarma ve koruma refleksi içindeki en büyük beka meselelerinden biri medeniyet konusudur. Zira medeniyete yürümeyen bir kültür devletini geliştirip bu cümleden uygar bir yapıyı kuramazsa meyvesiz kalan bir ağaç gibi varlık sebebinden uzaklaşmaya başlar. Nevzat Kösoğlu'dan ilhamla imanın amelle birleşmesi bu çerçevede hayati önem taşır.

Tarihi zaviye: Medeniyet, müşterek değerler etrafında muhtelif milletleri bir sözün çevresinde toplayabilmektir. Kuş uçmaz kervan geçmez yıkık bir sevda tepesinin beklenenleri olarak Türkler mazinin coşkulu serazat seslerini türkülerıyla müstakbele taşımakla mükelleftirler. İmkânsız aşkların milleti olan Türkler kavuşmasalar da unutmazlar. Yalnızlıkların en kuytu yerinde bile tarih ve mefkûre onlar için ışıktır. Ümmetin yitiği hikmetin

o erişilmez aşkın yorulmak bilmez, usanmaz arayıcısı olan Türkler en kara sevdaların yiğit yolcusudur. Türkler çekirdeğinde kendi milliyetlerinin olduğu devlet ve kültür sistemlerini çok milletli birlikteliklere dönüştürmenin ustalarıdır. Hun Devletimizin Hakanı Mete Han "Ok ve yay gerebilen kavimleri bir aile gibi birleştirdim şimdi onlar Hun oldular" derken bunu ifade ediyordu. Tonyukuk'un Göktürklerdeki varlığı, Nizamülmülk'ün Selçuklu Devleti içindeki yeri, Osmanlıların pek çok devlet adamı Türklerin devlet tecrübesi içinde çevreyi kendi devlet ve medeniyet idealine katarak onun bir parçası haline getirmelerinin birkaç örneğidir. Türk, müşterek değer kuran ve bunu milli, dini ve insani esaslarıyla bir müşterek davaya dönüştürmenin en yüksek seviyeli bir milletidir. Bugün Anadolu'nun içine sıkıştırılıp, kendi iç kavgalarıyla uğraştırılarak bu yeteneğinin yeniden gün yüzü görmesi istenmeyen bu millet hafızasının kuytularındakileri hayatına milliyetçiliğine medeniyet davasının esaslarını vererek ulaşacaktır. Hülasa birlikten kuvvet doğar, gayesi etrafında farklıları dahi birleştirebilen geleceği fetheder. Bugün Ok-Yay sembolizmi üzerinden bir medeniyet teorisi gelecek adına hayalleri ve tasavvurlarını bir medeniyet merkezine bağlayanlara bir okumadır, davettir, çağrıdır.

Yol ve Gelişme Çerçevesi: Medeniyet semasına çıkarken insandan sonra kültürümüzün basamağı umran olmalıdır. Umran, imar etmek ve ömür hep aynı kökten kelimelerdir. Köyden şehre yönelen modern zaman bedavetimizin hikâyesi sürüyor, hala köy ile şehir arasında arafta duruyoruz. Hadaretini arayan umranımız kurulmadan yani şehir ve köyün müşterek bir dil ile hayatımızı temsil ettiği yapıyı teşekkül ettirmeden devletimizin tekâmülü ve temeddünü zorluklarla karşılayacaktır. Burada asabiyemizin coşkunlukla bu değişim ve dönüşümü destekleyecek mahiyette gelişmesi gereklidir. Muharrik kuvvet olmadan devlet ve şehir yani umran gelişemez; bu cümleden şehirde olması beklenen medeniyet tezahürüne dair gelişmeler de ertelenmek durumunda kalır. Umran ağacının kökünün köyler, badiyeler olduğu dikkatten kaçmamalıdır. Köyden şehre yaşanan göçlerin bu babda medeniyet doğrultusunda doğru ama modern zamanlarımızda doğru yönetilemeyen hareketler olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu kökün gövdesi, gelişme doğru olursa şehir ve devlet olacaktır. Bu gövde üzerinde iktisadi hadiseler, sanayi, zanaatlar yer alırken ilimler, eğitim kurumları ve sanat meyvesi olarak teşekkül edecektir. Bu ağacın can suyu, esası ise asabiye- milliyet- olacaktır. Bu medeniyet şablonu görüleceği üzerine Türk'ün sosyolojik ve sosyal hayatına tekabül eder mahiyettedir. İktisadi realiteyi merkezileştiren bakışa alternatif

olarak insanı merkeze çeken bu anlayış milliyetçiliğimizin medeniyet çerçevesinde dikkate alması gereken bir şablondur. Her aşamanın ihtiyaç duyacağı durumlar ve tavırlar göz ardı edilmeden ilmi çalışmalarla bu çerçeve zenginleştirilmelidir. Coğrafya, iklim ve çevre faktörleri ve elbette iktisadın gerçekleri bu yapı içinde yerli yerinde düşünülmelidir. Türk Üniversitesi bu medeniyet davasının bilgisinin kuluçkası olmalıdır. Tüm bunlar konuşulurken Cemil Meriç'in kritik sorusu bizi karşılar: Kültür mü İrfan mı? Nerede akşam orda sabah derbeder gezen entelijansiyamız artık kıymeti bilinecekleri tespit etmelidir. Umran, medeniyet ve kültürü birleştiren bir irfan kavramı olarak yeniden keşfedilmeyi bekliyor. Umran, amr kökünden gelir. Amr: bir yerlerde oturmak, biriyle düşüp kalkmak, toprağı işlemek, bir evi tanzim etmek, müreffeh hale getirmek vs. derken Cemil Meriç milletimize bir türlü duymadığı önemli bir mesaj vermişti. Türkler umranlarını irfanla yaşayarak nizam-ı âlemin bayraktarı oldular. Türkistanlılık bir Kızılelma hasretidir. Medeniyetçi milliyetçilik bunun hedef ve taktik içeriği Ok-Yay teorisi ise bu yolda çalışılacak yöntemin adıdır.

OK-YAY MEDENİYET TEORİSİ

Yusuf atamla Çınar gölgesinde otururken, evlat, medeniyete dair tasarımını okudum; medeniyetten toplum-devlet ve şehir üçlüsü çerçevesinde, kültür zemininde yani hayatın içinde oluşan nihaî şekil/yapı olarak bahsediliyor. İnsan merkezli olarak başladığın düşüncende aile ve millet muhtevalı *toplumu* insani hayatın en geniş formu olarak tespit ediyorsun. Böylece insanın sosyal nizamını aklî ve olguya tekabül eden bir yerden izaha çalışıyorsun. Bunun sonrasında medeniyet denilen efsunu düşünürken insanın kendi hukuk ve ahlak nizamı olarak, kendi şerrinden emin olmak için kurduğu adalet ve liyakat nizamı olarak siyasi ve ekonomik hayatını tanzim ettiği *devleti* söz konusu ediyorsun. Medeniyet cümlesinden insanın sosyal ve siyasi hayatının kurulduğu yer/mekân olarak *şehir* yer alıyor. İşte kültür, insanın o hayatı olan asabiyesi, bu parçalar içerisinde siyasi, sosyal ve kültürel çerçevede umranını var ediyor, diyorsun. Bu söylediklerine tarihten olgu ve kavramları göstererek tasarımının makuliyetini tespite gayret etmekte. Elbette her tasarım, düşünce eleştirilerek ve yanlışlamaya açık olarak kendisini sınavarak doğru yahut yanlış olur. Nokta koymak değil hayata değer katmak esastır, evlat dedi. Bu söylediklerini Türk kültürünün mazisindeki olgu dünyası üzerinden düşünerek bir olgu zemini aradın mı peki dedi...

Yusuf atam, dedim; kutlu olmak töreli olmak liyakatı taşımaktır. Türklerin toplum yapısı onların kültürünün/hayatının çerçevesinde teşekkül eden kişi oğlu ile başlayan yani insandan yola çıkan tasnif oğuş, urug, boy olarak teşekkül eden bir toplum yapısı içinde millet hayatı teşekkül ederek buduna ulaşılır. İşte Türklerin aklı bu manada bir olgu yapısı içinde toplum düzenini var ediyor. Böylece medeniyetin zemini olan yapı teşekkül ediyor, dedim. Bunun ötesinde tasarımıma devam ettiğim il yahut el ise Türklerin hayatında devleti temsil ediyor. Bir düzende böylece medeni hayat Türk kültürü zemininde kendi parçalarını oluşturuyor. Bunun ötesinde ise yurtlarda, şarlarda, balıklar da şehirler kuran milletin hayatında onların medeniyet çerçevesi tamamlanır. Maveraünnehir'de ve o cümleden Sir Derya kıyılarındaki şehirler ve ötesi buna hâlâ şahittir. Bu hayatın dâhilindeki göçerler, köyler ve kasabalar bu bütünlüğün zeminindeki parçalar olarak var olur. Bütünlük ya da medeniyete dair kavram ve yapıları böylece kültürümüz içerisinde olguya dayalı izlememiz mümkün olur diye düşünüyorum, dedim. Hülasa bahsettiğim tasarımda tarihin eski zamanlarından şimdiye kadar ortaya konulan parçaları/toplum/millet, devlet ve şehir gösteren bir yapı içerisinde medeniyet teşekkül ediyor. Teknoloji ne oluyor orada, dedi? Teknoloji şehrin içinde toplum-devlet ile oluşan eğitim, sanat, ekonomi hayatının bir parçası olarak oluşuyor, dedim. Bunun varlığından sarf-ı nazar edilemez; lakin bahsettiğim daha temel kavramlar çevresinde medeniyette teknik ve teknoloji mümkün oluyor bana göre, dedim. Bunu merkeze almak medeniyeti parçalarından koparıp tarihi bir zeminde kabuklaştırır sanki atam, dedim.

Medeniyeti beynelmilel kılan şey muhtevastaki parçaların/yapıların insanlık için müşterekliğidir. Değilse kültür her şeye rengini verir ve onun insanlık tarafından kabule şayan kavramlar, düşünceler oluşturabilenleri insanlık için genel geçerleşebilir. Din bunun oluşmasında son derece etkilidir. Modern zaman ideolojileri de makus ve mahdud çerçevesinde bunu söz konusu kıldı, dedim. Hülasa atam dedim tarihi olan ve değişmeye/dönüşmeye tabi hususların bir kavramın varoluşunun esasında olması her zaman o kavramı kaygan bir zemine taşır. Üzerinden mutabık kalınacak çerçeveler bulmayı zorlaştırır. İdeolojiyi mutlaklaştırıp, kültürün belirli dönemlerdeki somutlaşmasını asıl ve öz zannedip, işte budur deyip dayatmak dogmatik otoriterliktir, dedim. Düşünceyi donuklaştırır. İnsanı tarih içinde çıkmaza sokar.

Bunun ötesinde Türkler kurdukları bu yapıyı kendi içinde sembollerle de kültürleri içinde temsil ettiler, dedim. Varlık, bilgi ve ahlak tasavvuru bir medeniyet için sarf-ı nazar

edilemez bir çerçevedir. Bu bakış yahut felsefe medeniyete batınî yani muhteva manasını kazandırır. Zira bunlar yoksa toplum, devlet ve şehir kuru birer kavram olarak kalır. Türklerdeki nedir, dedi. Oğuz Kağan destanından yahut mitolojik malzememizden bunu tespit mümkündür sanki atam, dedim. Türklerin bu tasavvurlarında *ok* ve *yay* sembolizmi fevkalade dikkat çeker. Kök Türkler için Tanrı yeridir ve *yay* gökten gelen kut ile kurulan devleti temsil unsuru olarak varlık tasavvurunda yer alır. Bu bakımdan gökyüzü *yay* ile temsil edilir. Tanrı yeri ve devlet bu noktadan *yay* ile anlaşılır ki kendi medeniyet parçalarından birisi varlık tasavvuru içinde kendi otantik bilgi dünyasını kurar. *Ok* ise bu manada *yaya* tabi olarak yahut onunla birlikte bir bütün oluşturan millet ve toplumu anlatır. Yapı içerisinde, devlet ve toplum *ok* ve *yay* işlevi ve manası içinde birlikte düşünülür. Tasarımdaki temellerin oluşmasında bu sembolizm ve olgu önemli yer tutuyor, dedim. İşte *yay* devlet, *ok* millet olarak varlık anlayışı içine insanı ve onun hayatını koyarken *kiriş* yani bu ikisini birleştiren zemin olarak coğrafya, mekân, vatan yer alır. Coğrafya şehrin esasını oluşturur. İnsan ve devleti hayat içinde şekillendiren ve onların işe yarar kalmasını sağlayan mekândır. *Kiriş* olmadığında nasıl *ok* ve *yay* manasını kaybederse mekân/coğrafya yoksa medeniyet varlığı hükümsüz kalır. *Kiriş* bir de devletli suçunu infaz aracı olarak adaletle de remizdir. Hukuk ve ahlak yoksa bu üçünün varlığı *kirişsiz ok* ve *yay* gibi manasız kalır. Buradaki varlığa dair bakış bilgimize de kendi içeriğini böylece kazandırır, diye düşündüm dedim. Tebessüm etti. İşte atam, dedim bunlar üzerinden tasarımı kendi kültürümüz içerisinde olgu zeminini ve kavram dünyasını bulur. Bunlar üzerinden anlaşılıp açıklanabilir geliyor bana dedim. Bu bakımdan atam dedim izniniz olursa bu medeniyet tasarıma OK-YAY TEORİSİ/NAZARİYESİ adını vermek istiyorum. Modern zamanda kökü mazide olmak söylemini temellendiremeyip güzelleme mevkiinde kalmak en önemli meselelerimizden, kendi ontolojik kaynaklarımızdan beslenip mahsus bir epistemoloji oluşturamamak da buna dair, bu bakımdan bu medeniyet tasarıma bu adı vermek istiyorum, dedim. Lakin bu bir nokta değil modern zamanda kendimizi düşünme, bilincimize yol açma, kültürümüzü canlandırma noktasında otantik kavram ve nazariye ile varlığa, bilgiye ve ahlaka bakmak yani medeniyeti felsefi temellerinde düşünmek gereğince bir hareket olarak görülmelidir.

Yusuf atam çayını bitirince elini öptürüp, kalktı. Bahar çiçekleri kokan gecede yokuş yukarı gittiğim yolda Yahya Kemal'in *Tâ Budin'den Irâk'a, Mısır'a kadar, Fethedilmiş uzak diyarlardan, Vatan üstünde hür esen rüzgâr, Ses götürmüş bütün baharlardan. O dehâ öyle*

toplamiş ki bizi, Yedi yüz yıl süren hikâyemizi, Dinlemiş ihtiyar çınarlardan, mısralarının dilime dolandığını fark ettim. Ve göklerden yere inen bir musiki sadası ile tasarımı düşünüm; türküler ve şarkılar toplum, devlet ve şehir içindeki biz değil miydik? Yürürken Mûsikisinde bir taraftan din, Bir taraftan bütün hayat akmış; Her taraftan, Boğaz, o şehrin, Mâvi Tunca'yla gür Fırat akmış. Nice seslerle, gök ve yerlerimiz, Hüznümüz, şevkimiz, zaferlerimiz Bize benzer o kâinat akmış...Bu yaz kemençeyi bir dinledinse Kanlıca'da, Baharda bir gece tanbûru dinle Çamlıca' da. Bu sazların duyulur her telinde sâde vatan, Sihirli rüzgâr eser daima bu topraktan, mısralarıyla Yahya Kemal koluna giriverdi. Evet, musikimiz medeniyetimizdi. Onun sesleri de işte bu yüzden medeniyetimize dair idi.

Ok ve yay insanlığın müşterek birer maddi kültür unsuru iken işte böylece Türk kültürü ve hayatı üzerinden kendi çerçevesindeki anlayışlarla bir medeniyet tasavvuru ve tasarımına inkılap ederek zihnimde ok-yay teorisine dönüşüvermişti. İşte kültürden medeniyete giden yolda insanlık benzer olgu düzeninde birçok gelişmeyi yaşamadı mı? Ve yaşamaya devam etmiyor mu? İşte burada milli ile beynelmilel olan birleşir ve ayrılır, diye düşünemez miyiz? Oğuz Kağan'ın altın yayı ve gümüş okları bize bir nazariyeyi böylece yeniden anlatıyor olamaz mı?

Ok-Yay Medeniyet Teorisi ve Orhun Abidelerinden Görünen Medeniyetimiz

Bir milletin tarihi kaynakları şüphesiz onun varlık vesikalarıdır. İnsan kendisini, kim(liğini) ve şahsiyetini tarih içinden köklerden süzülüp gelen bu akan suyun ayinesinde bilir ve zamanın şartlarında bunu geliştirerek geleceğe yürür. Gelecek tasavvuru olmayanlara hiçbir nazariye fayda sağlamaz. Lakin nazariyesi olmayanlarsa maziden geleceğe kavram, olgu ve hayat içinde bütünlüğü görerek makul zeminde kendi üzerine düşünüp, meselelerine çözüm ve yeni hayat başlıkları da oluşturamaz. Yurt dışına binlerce gidip gelenin taşeron olup fayda getirememesi belki de bununla ilgilidir. Kendi sabitelerine akıl, fikir, kavram ve olgu desteği bulamayanlar olanı taklitten öteye geçemiyorlar. İşte tarihimiz içinde milletimiz ve milliyetimizin kültür çevresinde oluşan medeniyet zemininin varlığını bir faraziye olmaktan çıkarıp bir gerçeğe dönüştürecek bir tasavvur yahut nazariyemiz yoksa binlerce sayfayı okuruz ama bütünlük içinde bulabileceklerimiz tesadüflerin bizi sürüklediği yerden fazlası olamaz. İşte bizim medeniyete dair ileri sürdüğümüz Ok-Yay nazariyesi(teorisi) olarak adlandırmaya cüret ettiğimiz, bir bütünlük içinde medeniyeti oluşturan hakikat parçaları

olarak düşündüğümüz ve gerçeklik üzerinden okumaya çalıştığımız yaklaşımımızda toplum-devlet ve şehir/mekân/vatan bütününün insanlığın medeniyet dediği yapının mütemmim cüzleri olduğunu ve tarihin herhangi bir devrine dair kaynaklar ve eserlere baktığımızda buna dair bir şeyleri görmemizin muhtemel olduğu savını müdafaa ediyoruz. İşte bu çerçevede kültürümüzün Türkçe en eski yadigârlarından olan Orhun Abidelerine bu nazarla bakarak düşünmek istedik.

Toplum/Millet

Orhun Abidelerinin çok bilinen, dillere pelesenk bazı kısımlarının bir medeniyetin tezahürleri olduğunu hiç düşündük mü? Mesela, *“Üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insan oğlu kılınmış. İnsan oğlunun üzerine ecdadım Bumın Kağan, İstemi Kağan oturmuş. Oturarak Türk milletinin ilini, töresini tutu vermiş, düzene soku vermiş. Dört taraf hep düşman imiş. Ordu sevk ederek dört taraftaki milleti hep almış, hep tâbi kılmış. Başlıya baş eğdirmiş, dizliye dik çöktürmüş.”* Abidelerde, mitolojik zamanlardan beri, efsane, destan gibi kültür değerlerimizde de yer alan yaradılıştan söze başlanarak, *gök, yer ve insan* üçlüsü dikkate dokunur. Adını da gök, yer ve insanı sembolize eden ok, yay ve kiriş üzerinden kurduğumuza nazaran teorimizin buradaki anlatımla büyük ölçüde mutabakat içinde olduğunu söyleyebiliriz. İnsanın var olması/yaratılışı sonra toplum ve onun üzerinde de devletin teşekkülü şeklindeki faraziyemiz Türk devlet felsefesinin bu büyük kaynağında, teorize etmeye çalıştığımız vakianın olgu karşılığı olarak görülüyor dersek yanlış olmayacaktır. Lakin bu manada gözlem ve yanlışlamalar bilim zihniyeti açısından savımızın doğru yahut yanlışlığı bakımından fevkalade önemlidir. Orhun abidelerinin devamında toplum/millet ve devlet bağlamında, *“Yukarıda Türk Tanrısı, mukaddes yeri, suyu öyle tanzim etmiştir. Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye, babam İltiriş Kağan’ı, annem İlbilge Hatun’u göğün tepesinden tutup yukarı kaldırmıştır. Babam kağan on yedi erle dışarı çıkmış. Dışarı yürüyor diye ses işitip şehirdeki dağa çıkmış, dağdaki inmiş. Toplanıp yetmiş er olmuş. Tanrı kuvvet verdiği için, babam kağanın askeri kurt gibi imiş, düşmanı koyun gibi imiş. Doğuya batıya asker sevk edip toplamış, yağmış. Hepsi yedi yüz er olmuş. Yedi yüz er olup ilsizleşmiş, kağansızlaşmış milleti, cariye olmuş, kul olmuş milleti, Türk töresini bırakmış milleti, ecdadımın töresince yaratmış, yetiştirmiş. Tölis, Tarduş milletini orda tanzim etmiş.”*, denilerek meseleye işaret edilir. Abidelerde bu kısmın konusu olmamakla daha önce sömürgeciliğin yöntemlerine dair Orhun abidelerine bakarak hazırladığımız kısma konuyu

havale ederek milletin/toplumun ikaz edildiğini de belirtmeliyiz. *“Beyleri, milleti ahenksiz olduğu için, aldatıcı olduğu için, Çin milleti hilekâr ve sahtekâr olduğu için, küçük kardeş ve büyük kardeşi birbirine düşürdüğü için, bey ve milleti karşılıklı çekiştirttiği için, Türk milleti il yaptığı ilini elden çıkarmış, kağan yaptığı kağanını kaybedivermiş. Çin milletine beylik erkek evlâdını kul kıldı, hanımlık kız evlâdını cariye kıldı. Türk beyler Türk adını bıraktı. Çinli beyler Çin adını tutarak, Çin kağanına itaat etmiş.”* Burada toplum millet kavramı ile birleşerek devlet yapısı içerisinde düşünülmektedir ki bu bizim teorimizin organik bütünlüğü ve mantığı ile tekabül eden bir olgu durumunu göstermektedir. Bu abideleri vulgarize milliyetçiliğin naif araçları gibi görenlerin bu çerçevede Ötüken ve köklerimize bakmalarında faide yok mudur? *Türk milletinin adı sanı yok olmasın* denilerek bahsedilen yerde toplumun adı ve varlığının merkeziliği hayat içerisinde bizlere gösterilmiyor mu?

Devlet/Millet

Orhun abidelerinde, yukarıda da görüldüğü gibi millet ve devlet hayatı birleşir. *“Tanrı lütufkâr olduğu için, benim de talihim olduğu için, hakan olarak tahta oturdum.”* *“Yukardaki Türk Tanrısı ve Türk kutsal yer ve su (ruhları) şöyle yapmışlar: Türk halkı yok olmasın diye, halk olsun diye, babam İteriş Hakan’ı ve annem İlbilge Hatun’u göğün tepesinden tutup daha yükseğe kaldırmışlar muhakkak ki”* *“Tanrı öyle buyurduğu için, devletliyi devletsiz bırakmış, hakanlıyı hakansız bırakmış, düşmanları bağımlı kılmış, dizlilere diz çöktürmüş, başlılara baş eğdirmiş”* *“Türk halkının adı sanı yok olmasın diye, babam hakanı ve annem hatunu yüceltmış olan Tanrı, devlet veren Tanrı, Türk halkının adı sanı yok olmasın diye, beni o Tanrı, hakan olarak tahta oturttu, hiç şüphesiz”* *“Tanrı bağışlasın, ilâhi lütfum olduğu için, kısmetim olduğu için, ölecek halkı diriltip doyurdum”* *“(Ebedî) gök şöyle demiş elbette: Han verdim, hanını bırakıp tâbi oldun. Tâbi olduğun için (ebedî) gök ‘öl’ demiş elbette”* Görüleceği gibi Türk milleti, devleti ve yer ve suları denilerek Ok-Yay nazariyesinin esasındaki toplum-devlet ve şehir-mekân bütünlüğü burada söz konusu edilir.

“Tanrı gibi Tanrı yaratmış Türk Bilge Kağanı, sözüm: Babam Türk Bilge Kağanı ... Sir, Dokuz Oğuz, İki Ediz çadırlı beyleri, milleti ... Türk tanrısı ... üzerinde kagan oturdum. Oturduğumda ölecek gibi düşünen Türk beyleri, milleti memnun olup sevinip, yere dikilmiş gözü yukarı baktı. Bu zamanda kendim oturup bunca ağır töreyi dört taraftaki ... dim...Doğuda Kadirkan Ormanı’na kadar, batıda Demir Kapı’ya kadar kondurmuş. İkisi arasında pek teşkilâtsiz Gök Türk’ü düzene sokarak öylece oturuyormuş. Bilgili kağan imiş,

cesur kağan imiş. Buyruku bilgili imiş tabî, Cesur imiş tabî. Beyleri de milleti de doğru imiş. Onun için ili öylece tutmuş tabî. İli tutup töreyi düzenlemiş. Kendisi öylece vefât etmiş...O töre üzerine amcam kağan oturdu. Oturarak Türk milletini tekrar tanzim etti, tekrar besledi. Fakiri zengin kıldı, azı çok kıldı. Amcam kağan oturduğunda kendim prens ... Tanrı buyurduğu için ondört yaşında Tarduş milleti üzerine şad oturdum. Amcam kağan ile doğuda Yeşil Nehir'e, Şantung ovasına kadar ordu sevk ettik. Batıda Demir Kapı'ya kadar ordu sevk ettik. Kögmen'i aşarak Kırgız ülkesine kadar ordu sevk ettik. Yekun olarak yirmi beş defa ordu sevk ettik, on üç defa savaştık. İliyi ilsizleştirdik, kağanlıyı kağansızlaştırdık. Dizliye diz çöktürdük, başlıya baş eğdirdik.”, ifadeleri ile devletin bu bütünlük içerisindeki yeri vurgulanır. Toplumun içinde teşekkül eden devlet algısı ile onun töre ve nizamı vurgulanır. “Türk, Oğuz beyleri, milleti işit: Üstte gök basmasa, altta yer delinmese, Türk milleti, ilini, töreni kim bozabilecekti? Türk milleti, vazgeç, pişman ol! Disiplinsizliğinden dolayı, beslemiş olan kağanına, hür ve müstakil iyi iline karşı kendin hata ettin, kötü hâle soktun. Silâhlı nereden gelip dağıtarak gönderdi? Mızraklı nereden gelerek sürüp gönderdi? Mukaddes Ötüken ormanının milleti, gittin! Doğuya giden, gittin! Batıya giden, gittin! Gittiğin yerde hayrın şu olmalı: Kanın nehir gibi koştı. Kemiğin dağ gibi yattı. Beylik erkek evlâdını kul kıldın. Hanımlık kız evlâdını cariyeye kıldın. O bilmemenden dolayı, kötülüğün yüzünden amcam kağan uçup gitti. Önce Kırgız kağanını balbal olarak diktim. Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye, babam kağanı, annem hatunu yükselten Tanrı, il veren Tanrı, Türk milletinin adı sanı yok olmasın diye, kendimi o Tanrı kağan oturttu tabî. Varlıklı, zengin millet üzerine oturmam. İçte aşsız, dışta elbisesiz; düşkün, perişan millet üzerine oturdum. Küçük kardeşim Kül Tigin, iki şad, küçük kardeşim Kül Tigin ile konuştuk. Babamızın, amcamızın kazanmış olduğu milletin adı sanı yok olmasın diye Türk milleti için gece uyuyamadım, gündüz oturmam. Küçük kardeşim Kül Tigin ile, iki şad ile öle yite kazandım. Öyle kazanıp bütün milleti ateş, su kılmadım. Ben kendim kağan oturduğumdan her yere gitmiş olan millet yaya olarak, çıplak olarak, öle yite geri geldi. Milleti besleyeyim diye kuzeyde Oğuz kavmine doğru; doğuda Kitay, Tatabí kavmine doğru; güneyde Çine doğru on iki defa ordu sevk ettim ... savaştım. Ondan sonra Tanrı buyurduğu için, devletim, kısmetim var olduğu için, ölecek milleti diriltip besledim. Çıplak milleti elbiseli kıldım. Fakir milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım.” Burada Türk milletinin adı sanı yok olmasın vurgusu ile devletin ifadesi ve töre içerisinde milletin kalkındırılması, zor zaman içinden bol zaman var etme irade ve ülküsü tarihimiz kadar eski bir devlet görevi olarak ortaya konulmaktadır.

Mekân/Coğrafya-Şehir-Vatan

“Tanrı gibi gökte olmuş, Türk Bilge Kağanı, bu zamanda oturdum” “Üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında kişioğlu kılınmış.” Gök ile Yay, yer/mekân ile Kiriş ve aralarında Ok ile temsil ettiğimiz milletin varlığını ifade eden bu satırlar bir mekân anlayışı da getirerek kozmoloji kurmakta; kağanların gökte diğer insanların ise yer-suda yaratıldığına dair bir mekân anlayışını göstermenin ötesinde göğün yer-suya olan faikiyeti gibi kağanların da diğer insanlara olan üstünlüğünü yahut bu manadaki toplum-devlet nizamını tarif etmektedir. Orhun Abidelerinde yer alan *“Yukarıda Türk Tanrısı, Türk mukaddes yeri, suyu öyle tanzim etmiş. Türk milleti yok olmasın diye, millet olsun diye babam İteriş Kağan’ı, annem İbilge Hatun’u göğün tepesinde tutup yukarı kaldırmış olacak” “Üstte gök basmasa, altta yer delinmese, Türk milleti, ilini töreni kim bozabilecek?”“Yukarıda Türk Tanrısı, Türk mukaddes yeri, suyu öyle tanzim etmiş”* tasvirleri ile mekân anlayışı, vatan bilinci vurgulanıyor. Türklerin yurdu Tanrı yarattığı için mukaddestir. *“Ecdadımızın tutmuş olduğu yer, su sahihsiz olmasın diye Az milletini tanzim ve tertip ettim”,“Türk kağanı Ötüken ormanında otursa ilde sıkıntı yoktur”,“Ötüken ormanında oturursan ebediyen il tutacaksın”* gibi ifadelerle de toplum/millet, devlet ve mekân ilişkisi ortaya konulur ki burada kurulacak olan yurtlar ve Sirderya kıyılarında ve başka mekânlarda ortaya çıkan şehirler bir medeniyetin tezahürleri olarak okunabilirler.

Kültürümüz üzerinden yapılan bu okuma hem medeniyete dair teorimizi kendi kaynaklarımız üzerinden düşünme hem de kültürümüzün medeniyet var etme ve dilimizin bunu ifade etme gücünü görmek açısından tecrübî bir değer taşımaktadır. Oğuz Kağan destanından yola çıkarak adını koyduğumuz bu teori; Türklerin felsefe ve düşünce mahrumu olmadıklarını ve bir sıkıntı varsa günümüz Türklerinin geçmişle gelecek arasında anda gösterdikleri nakısalarla ilgisi bulunduğunu göstermek bakımından da kanımızca önemlidir. *Disiplinsizliğinden dolayı, beslemiş olan kağanına, hür ve müstakil iyi iline karşı kendin hata ettin, kötü hâle soktun,* diyen köklerimizden bugüne mesaj yok mudur?

Ok-Yay Medeniyet Teorisini Farabi İle Düşünürken

Yusuf Atam ile Ok-Yay medeniyet teorisi üzerinde çınar altı sohbetimizi sürdürürken evlat; medeniyeti oluşturduğunu ileri sürdüğü toplum-devlet ve şehir meselelerine tarihin olgu dünyası, İbn Haldun’un nazari çerçevesi ve Türk mitolojisinin epik unsurları yanında Farabi atamız ile bakarak sınımayı ya da yanlışlamayı yahut denemeyi düşündün mü diye

sordu. Medeniyetin, bir kültür zemininde teşekkül eden lakin bundan daha somut gerçeklerle ortaya çıkan insan ve toplum yapısı merkezinde kurulan devlet-şehir/mekân yapısı üzerinden oluştuğuna dair büyük Türkistanlı'nın tespitlerini de teorini anlamak ve açıklamak yahut temellendirmek bakımından yararlı olabilir. Yusuf atam, dedim medeniyet olarak anladığım, açıkladığım şey milletlerarası genel geçer vakiya uygulanması mümkün bir formdur. Her medeniyet çerçevesi öz bütünlüğü içerisinde var olduğu, içine aldığı kültürün muhtevası ile tarihteki yerini alır. Yusuf atam bu bakımdan öncelikle medeniyeti var ettiğini iddia ettiğimiz üç temel kavram Farabî'de var mıdır buna bakalım, dedim.

1-Toplum

Yusuf Atam ile Farabî'nin kavram dünyasına girdiğimizde şunları gördük; Farabî'ye göre insanın muayyen/zaruri ihtiyaçları vardır. İnsan bu gereksinimleri yalnız tedarik edemez. Bu sebeple muhtaç olduklarını temin için, ihtiyaçları sağlamak noktasında diğer insanlarla birlikte yaşama ihtiyacı hisseder. İşte bu somut saik tüm üst tanımlamalar ötesinde toplum denilen yapının oluşmasını ortaya çıkarır. Bu, tabii çevre ve yaratılış icabı insan, yardımlaşma kavramı ile izah edilen bir duyguyla mükemmellik/saadet/mutluluk/huzur arayışı ile diğer insanlarla müşterek bir zeminde bir araya gelir. Bu adeta bir gerekliliktir. İnsanların bu ictimaları/toplanmaları kurdukları toplumun suretini de tayin eder. İnsanın mutluluk ve mükemmellik ülküsü onu bir arada yaşama, yardımlaşma gibi duygularla diğer insanlarla birlikteliğe götürüyor. Dolayısıyla Ok-Yay teorisinin kavramlarından olan insan/toplum unsuru bu şekilde Farabi kavram dünyasında yer alıyor, Yusuf Atam dedim. Farabî bu toplum düzeni içinde toplumlara, "büyük", "orta" ve "küçük" olarak tasnif ediyor: Büyük toplum, mamur dünyanın tümünde sair bütün devletlerin ve toplumların oluşturduğu yapıdır. Böylece Farabî bize büyük bir insanlık toplumu bilinci veriyor. Büyük toplumlar erdemli boyutta birbirleriyle alakalı ve yardımcı milletlerden müteşekkildir. Böylece kültürel zeminin oluşturduğu millet kavramı da bu şekilde yerini bulmuş olur. Manasız bir beynelmilecilik de kapanmacı bir yapı da burada organik/doğal/fitrî olandan uzaklaşmayı temsil eder. Farabî'nin orta toplum olarak adlandırdığı ise bir mamurede yaşayan bir tek milletin oluşturduğu toplumdur. Millet kavramı yani kültürel bir zeminde oluşan yapı bu şekilde ortaya konulur. Küçük toplum ise bir milletin yerleştiği topraklarda bir şehir ahalisini temsil eder. Görüleceği üzere, Yusuf Atam, Farabî atamız millet ve şehir kavramını bu şekilde bizim Ok-Yay teorimizde yerleştirdiğimiz bütünün içerisinde zikretmiş oluyor. Bu nokta bizim medeniyet

ayaklarından saydığımız şehir kavramına taşıyor deyince Yusuf Atam silüetinde yükseklikler yer alan şehre bakıp iç çekerek çayından yudumladı.

2-Şehir

Şehir Farabî'ye göre insan için erdem ve mutluluk olduğu kadar cahillik ve yozlaşma mekânı olarak yer alır. Kutsanmaz. Muhtevasındakine göre o toplum, şehir ve devlet adını alır. Farabî bize kavram kutsamayı değil muhtevada ilkeler ile düşünmeyi öğretiyor, Yusuf atam deyince tebessüm etti. Bunun yanında Fârâbî şehir yanında yer alan daha alt yerleşim birimlerini göz ardı etmez köy, mahalle, ev ahalisinin küçük birer birlik oluşturduğu; lakin bu yapının kusurlu ve eksik olduğunu ifade eder. En yüksek iyiliğe ve mükemmelliğe şehirde ulaşılabileceğine, bundan daha eksik bir toplulukla ulaşılamayacağına kanidir. Bizim de teorimizde şehrin merkezi bir yerde bulunması bundan sebep Yusuf atam, dedim. Peki, şehir soyut olarak kutsanmalı mıdır? Yahut bir dönemde tarih içinde ortaya çıkan şekilleri şehrin esası saymak makul müdür? Bu yolda Fârâbî her şehirde saadetin ve faziletin elde edilemeyeceğine, insanların, başta niyet ve zihniyet olarak, birbirine yardım ettiği şehirlerde (medine fâdile/erdemli şehir) mutluluğun ve erdemin söz konusu olacağını düşünmektedir. Yani toplum, devlet ve şehir söz konusu olduğunda bile medeniyet oluşacaksa orada bu muhtevanın söz konusu olması gerekiyor. Birbirlerine yardım eden şehirler, milletler ve insanlık ancak erdemli bir düzeni ve medeni yapının gayesini gerçekleştirebileceklerdir. Özü meçhul kavram kutsamalarına karşı bu yaklaşım çok önemli dedi Yusuf atam.

3-Devlet

Yusuf Atam Farabî'den *"Nasıl ki kalp ilk olarak meydana gelirse, daha sonra beden diğer organlarının varlığının, onların kuvvetlerinin meydana gelişinin, onların kendilerine has olan varlık sırası içinde ortaya çıkışlarının nedeni olursa ve bu organlardan biri bozulduğunda bu bozukluğun giderilmesini sağlayan kalbin kendisi ise; aynı şekilde şehrin yöneticisinin de ilk olarak varlığa gelmesi, sonra şehrin kısımlarının, bu kısımların iradî melekelerinin meydana gelişinin, onların kendilerine has olan varlık sırası içinde ortaya çıkışlarının bir nedeni olması gerekir. Şehrin herhangi bir parçası bozulduğunda bu bozukluğu giderme vasıtalarını sağlayan da odur."* diyerek devletin bu yapı içerisindeki yerinin temellendirilişini gösterdi. Erdemli şehir ve milleti yöneten bu çerçevede bir yönetici ve düzen olacaktır. Bütün

kavramlar değerini lafızlarından değil mefhumlarındaki esasa, müstenit oldukları hakikate yakın ve uzak oluşlarından alır evlat dedi. “Erdemli devletin esas sıfatlarından birisi, muhtemel en önemlisi yönetimle yönetilenler arasındaki ahenk iş ve gaye birliğidir.” bilgisini de göstermesiyle teorimizdeki üçlü başlığın esasları bir cümlede birleşmiş oldu. Hakikat durandır, gerçeklik ise hayat içinde akan.

Ok-Yay medeniyet teorisi olarak adlandırdığımız bu yapı, esaslarını ütopyik bir çerçeveden ziyade tarihi ve fikri temellerini insanlığın ve milli olanın teşekkül ettirdiğı bir terkipten almaktadır. Orhun Abidelerinden Farabî'ye kadar milletimizin farklı dönemlerine dair değerleri üzerinden yapılacak okumalar da medeniyet kavramı üzerindeki tarif karmaşasını aşmanın ötesinde medeniyet denilen o kayıp kıtayı ararken nelere bakmak ve yoğunlaşmak gerektiğı üzerinde de bizi ikaz etmeye çalışıyor. Mitolojimizden günümüze ve geleceğe doğru akan nehir tarih içinde bizi tespit ve tayin etmeye gayret ediyor. Bu bakımdan toplum, devlet ve şehir üçlemesindeki bu yaklaşım ilim zihniyeti çerçevesinde sınamalar, yanlışlamalar, ilaveler ile milli hayatımıza bir çerçeve olarak efkâr-ı umumiyeye sunulmuş bulunmaktadır.

Türkistanlılık bir ütopya değildir. Bir distopyaya dönüşecek ayağı yere basmayan boş hayaller çerçevesi de değildir. Türkistanlılık bir coğrafya ve sonrasında tüm insanlığa bir medeniyet çağrısıdır. Bu çağrı insanlığın milliyetçi duygusunu medeniyetçi bir tasavvurla düzenlemeyi ve Ok-yay medeniyet teorisinde ortaya konulan çerçevede toplum-devlet-şehir yapılanmasını yeniden kurarak Türkistan coğrafyasından yeni bir anlamın insanlığa Türkçe sunulmasının temennisidir. Türkistanlılık, kendisini ve kendiliğini unutanlara hangi parçalarla medeniyetin teşekkül ettiğini ve bunun içindeki değer sisteminin nelerden oluştuğunu hatırlatmak ve yeniden kurmak fikriyatıdır. Mefkuresi medeniyet olan herkesle yol yürümek çağrısıdır. İnsanlık büyük bir anlam buhranında geçiyor; Türkler mazide sahip olduklarıyla müstakbele bir medeniyet çağrısı yapmaya muktedir bir millettir. İşte Türkistanlılık bu birikimi yeniden özüyle hatırlayarak günü yeniden geleceğe taşıma gayesi ve gayretidir.